

Din ve İktisadî Faaliyet

Protestan Ahlâk, Kapitalizmin Yükseliş
ve Bilginin Suistimali

Kurt Samuelsson

Çeviren
Ahmet Uzun

LiBeRtE

Din ve İktisadî Faaliyet

Protestan Ahlâk, Kapitalizmin Yükselişi ve Bilginin Suistimali

Kurt Samuelsson

İsveççe'den Çeviren: E. Geoffrey French

İngilizce'den Türkçe'ye Çeviren: Ahmet Uzun

ISBN: 978-605-9823-27-2

Liberte Yayınları® / 212

2. Baskı: Eylül 2026, 1. Baskı: Mayıs 2018

© 1957, Kurt Samuelsson

© 1993, Renaissance Society of America

© 2016, Liberte Yayınları®

Religion and Economic Action: The Protestant Ethic, the Rise of Capitalism and the Abuses of Scholarship başlıklı kitabın 1995 tarihli edisyonunun Türkçe'ye çeviri ve yayın hakları *Renaissance Society of America*'dan alınmıştır.

Translation and publication rights of *Religion and Economic Action: The Protestant Ethic, the Rise of Capitalism and the Abuses of Scholarship* by Kurt Samuelsson (1995 edition of this work) in the Turkish language are obtained from *Renaissance Society of America*.

Yayın Koordinatörü: Emre Turku

İç Tasarım: Liberte Yayınları

Kapak Resmi: Apollinary Vasnetsov, Novgorod Pazaryeri

Baskı: Bizim Büro Basım Evi Yayın ve Dağıtım Hizmetleri

Sanayi ve Ticaret Limited Şirketi

Adres: Zübeyde Hanım Mahallesi, Sedef Caddesi 6/A, Altındağ, Ankara

Telefon: (312) 229 99 28 | Faks: (312) 229 99 29 | Sertifika No: 42488

LiBeRtE
yayıncı grubu

Adres: GMK Bulvarı No: 108/16, 06570 Maltepe, Ankara

Telefon: (312) 230 87 03 | Faks: (312) 230 80 03

E-mail: info@liberte.com.tr | Web: www.liberte.com.tr | Sertifika No: 52155

Liberte Yayınları® Liberte Yayın Grubu'nun tescilli bir markasıdır.

İÇİNDEKİLER

Yazarın Orijinal Baskıya Önsözü	7
Giriş	9
I. BÖLÜM	
Problem ve Tartışma	15
Weber'in Hipotezleri.....	15
Weber'in Hipotezlerinin Güncel Etkisi.....	19
Tartışma.....	23
Problem.....	41
II. BÖLÜM	
Püritenizmin Ruhu ve Kapitalizmin Ruhu	43
Püriten Babalar.....	43
Sekülerizasyon ve İdeolojik Devrim.....	66
Benjamin Franklin.....	73
Endüstri Kaptanları.....	87
Özet.....	99
III. BÖLÜM	
Erdem, Faiz ve Servet	101
Çalışkanlık ve Tutumluluk.....	101
Yüksek ve Düşük Faiz Oranları.....	108
IV. BÖLÜM	
Karşılıklı İlişkiler ve Kavramlar	117
Karşılıklı İlişkiler ve Nedensellik.....	117
Protestanlık ve İlerleme.....	123

Bağımsız Kiliseler ve Ekonomik Refah	142
Weber'in Başlangıç Noktası.....	158
Kavramlar ve 'İdeal Tipler'	170
Sonuç	175
Kısa Sözlük	179
Dizin	185

Yazarın Orijinal Baskıya Önsözü

BU KİTABIN KONUSUNU OLUŞTURAN FİKİR ŞAHSIMA AİTTİR, fakat bu, konuyla ilgili bir kitap yazılması gerektiği yönünde değildi. 1955 İlkbaharında Profesör Herbert Tingsten'e Max Weber ve onun Protestanlık ile kapitalizm üzerindeki düşünceleri hakkında kısa bir deneme yazmakla meşgul olduğumu söyledim. Bunun, o zaman planlanmakta olan iktisat tarihi üzerine denemeler sempozyumuna dâhil edilmesi tasarlanıyordu. Tingsten beni, bunun yerine konuyla ilgili ayrı bir kitap yazmaya yönlendirdi.

İşte o kitap burada. Onu [kitabı] yazarken, ortaya çıkan problemlerle ve yaptığımı düşündüğüm 'keşifler'le ilgili olarak Herbert Tingsten'le çok kez müzakerede bulunduk. Bu tartışmaların çalışmam için taşıdığı değeri uzun uzadıya anlatmaya gerek bile görmüyorum. Kendisine gerçekten müteşekkirim.

Dr. Olof Lagercrantz ve Dr. Karl Erik Lundevall'ın kritik değerlendirmeleri bana çok fazla katkı sağladı; ayrıca belirtmeliyim ki, Olof Lagercrantz'ın teşviki olmasaydı, bu görevi tamamlamanın yükü çok daha ağır olurdu.

1955 yılının sonbaharında İngiltere’de olduğum bir esnada, kitapta değinilen çeşitli problemleri başkalarıyla da tartışma fırsatı buldum. Onların arasında her ikisi de sıklıkla benim açıklamalarım seyrinde ifadeler serdeden profesörler R. H. Tawney ve T. S. Ashton da vardı. Tabii, bu konunun temel yönleriyle ilgili olarak bu iki İngiliz bilim adamıyla anlaşmazlığa düştüğümüzü gizlemedim ve onların sonuçlarını eleştirmeyi tasarladım. Bu, onların bana yardımlarını sunma konusunda oldukça cömert bir isteklilik sergilemelerine mani olmadı.

Kurt Samuelsson

Nacka, Mayıs 1957

Her zengin insan serveti kişisel bir hususiyet olarak görür. Ve bu, her yoksul insan için de öyledir. Herkes zımnen buna kani olmuştur. Sadece mantık, para sahibi olmanın belki de belli nitelikler kazandırabildiğini, fakat hiçbir zaman bizzat bir beşerî nitelik olamayacağını göstererek, bazı zorluklar yaratır. Daha sıkı bir bakış bunun yalan olduğunu gösterir... Zengin adam banka hesabını ve kredisini tükettiğinde sadece beş parasız olmakla kalmaz, bunu fark ettiği gün kurumuş bir çiçeğe döner.

Robert Musil

The Man Without Qualities

Giriş

TARİHSEL TARTIŞMALAR, TARİHSEL YAZIMIN CAN DAMARINI oluşturur. O olmaksızın, tarih bir dogma haline gelir. Tartışma süreci, meslekten olmayanlara, bazen kılı kırk yaranların hırçın kavgası gibi gözükebilir; oysa bu süreç, profesyonellere, çeşitli şekillerde olmak üzere X'in dikkatsizliğinin, Y'nin kötü mizacının ya da Z'nin sağlamlık açısından çok gözü pek genelleştirmeler yapma eğiliminin rahatsız edici bir ifşası gibi gelebilir. Fakat eğer tarih canlı kalacaksa onun, en azından kabul edilmiş otoritenin öldürücü kutsamalarından periyodik hürriyeti sağlanmalıdır. Ve bu doğrultuda Max Weber'in genelde Protestanlığın, özelde ise Püritenizmin ekonomik hayat üzerindeki tesiriyle ilgili teorilerine ne olmuş olursa olsun, hiç kimse onların öldüğünü söyleyemez ya da onların meydan okumaya maruz kalmadığını ya da desteksiz kaldığını iddia edemez. Yarım yüzyıl içinde birçok ülkeden katkı çekmiş olması -sadece iyi tanınan birkaç ismi zikretmek gerekirse; Almanya'da Sombart ve Brentano, İngiltere'de Robertson ve Tawney, İtalya'da Fanfani ve Amerika'da Talcott Parsons- konunun devam eden büyümesine birer övgü niteliğindedir.

Weber'e ait hipotezlerin etkisinin açıkça devam etmesi, haddizatında onların doğruluğuna ya da sahip oldukları derin çekiciliğe bir övgüdür. Çünkü zarar verici birçok eleştiriye, çürütmeye ve karşı çürütmeye rağmen, Püritenizmin kapitalizm üzerinde bir şekilde etkili olduğu inancı hâlâ güçlü ve yaygındır. Bugün bu inanç, muhtemelen Birleşik Amerika'da, Britanya'da olduğundan daha fazla destek bulmaktadır ve belki de tarihsel-düşünen (historically-minded) sosyologlar arasında, tarihçiler içinde olduğundan daha fazla desteğe sahiptir. Fakat bu, kısmen bir 'derece' ve 'zamanlama' meselesidir. Çünkü süregelen bu etkinin çoğunun, Weber'in orijinal tezinin genelleştirilmiş ve değiştirilmiş versiyonundan kaynaklandığı hususunda çok az şüphe olabilir ki, bu tez, tartışmaya İngiltere'den seçkin bir katkıyı temsil eden bir çalışmada gayet muhteşem biçimde ifade edilmiştir: R. H. Tawney, *Religion and the Rise of Capitalism (Din ve Kapitalizmin Yükselişi)*. Bütün katkılardan en tanınanın ve şüphesiz en dikkat çekici şekilde yazılanın o olduğu hemen hemen kesindir ve aynı zamanda diğer herhangi bir çalışmadan çok daha fazla olarak, Püritanizm ile kapitalizm arasında genel bir pozitif ilişki fikrini, uzmanların özel dünyasından genel okuyucunun umumî dünyasına taşımıştır.

Dr. Samuelsson'un kitabı bu konuyla ilgili olarak İsveç'ten gelen ilk önemli tartışma olup, listeye en son giren konumundadır. Yazar bir iktisat tarihçisidir. Onun yayınları arasında 18. yüzyılda Stockholm ticaret evleri üzerine bir inceleme ile Stockholm büyük mağazası (Nordiska Kompaniet) tarihinin yanısıra, bir kısmı İngilizce¹ olarak yayımlanan çeşitli makaleler vardır. O, aynı zamanda İsveç'te geniş

1 *De Stora Köpmanshusen i Stockholm, 1730-1815* ve *Nordiska Kompaniet, historien om ett varuhus* sırasıyla 1951 ve 52'de yayımlandı. İngilizce makaleler arasında sırasıyla şunlar yer almaktadır: "International Payments and Credit Movements by the Swedish Merchant Houses, 1730-1815" ve "The Banks and the Financing of Industry in Sweden, c.1900-1927", *Scandinavian Economic History Review*, Vol. III, No: 2, 1955 ve aynı dergi, Vol. VI, No: 2, 1958.

bir kesim tarafından aktif bir gazeteci olarak tanınır, çünkü radyo ve televizyonda günlük meselelerle ilgili yorumları olmaktadır. Elinizdeki çalışma *Ekonomi och Religion* başlığıyla İsveççe olarak 1957 yılında yayımlandı. Çalışmanın ana fikri Weber'in düşünceleriyle hiç uyuşmamakta, Tawney'le ise çok az mutabakat göstermektedir. Ayrıntılı bir monografiden çok, bir yorum olarak cesur ve etkin bir denemeyi temsil eden çalışmanın merkezi sorusu şudur: Protestanlık ile ekonomik ilerleme arasında herhangi bir irtibat var mıydı? Yazar, 'aralarında sebep ve sonuç incelemesi yapmak için hiçbir nedenin bulunmadığı Protestanlık ile ekonomik ilerleme arasında, böyle açık bir ilişki mevcut muydu?' sorusunu sormaktadır.

Ne herkes Dr. Samuelsson'ın fikirleriyle mutabık olmak zorunda-dır ve eminim, ne de yazarın, bunun böyle olması yönünde bir isteği vardır. Fakat onun, kapitalizm ile dinî inanç arasında böyle bir fonksiyonel ilişki olduğu görüşü üzerine uyandırıcı etkiyle döktüğü soğuk su, kabul edilmiş soyutlamalarla ilgili çok hazır uyuklamaları, takdire değer bir ferahlıkla rahatsız etmiş olmalıdır. Püriten tutumluluk ve ekonomik başarı, Protestanlık ve kapitalizm, Katoliklik ve -ne olabilir?- 'kapitalist ruhun' yokluğu gibi birleştirmeler yapmaya hevesli bir kişi, Dr. Samuelsson'ın kitabını okuduktan sonra, aşağıdaki gözlemlerin önemini kavrama açısından daha donanımlı hâle gelecektir. Bunlardan ilki Katolik bir Fransız'ın, ekonomik başarısının altın çağındaki İngiltere'yi ziyaret ederken, pozitivist ve faydacı bir eğilim ve bir Anglikanizm sempatisiyle yapmış olduğu değerlendirmedir:

"Çok kazanıp çok tüketmek kural gibidir. İngilizler para tasarruf etmezler, geleceği düşünmezler; olsa olsa kendi hayatlarını teminat altına alırlar. Onlar tutumlu ve "kanaatkâr" olan Fransızların aksine davranırlar."²

2 Hippolyte Tainein, 1862. Bkz. *Taine's Notes on England*, (Çeviren: Edward Hyams, London, 1957, s. 26).

İkincisi, şüpheye mahal bırakmaksızın tutumluluk, çalışkanlık, kapitalizm ve iş hayatına tam da 'Püriten' bir adanmışlık havasını üflelemektedir:

“Bir insan, az bile olsa, bir sermaye sahibi olduğu zaman, hanehalkı problemlerine ya da kendi işini yönetmeye olan dikkatinde bir gevşemeye izin vermemeli ve kendi geçimini sağlamak başlıca ilgisi olmaya devam etmelidir. Bu, onun hayat boyu vazifesidir. Şayet, birisi sermaye sahibi olduğu zaman rahatlamaya, herkesin hasretini çektiği şeyleri satın almaya, kafasının dikine giden bir tarzda davranmaya, moda içinde yaşamaya ve yapmak istediği her şeyi yapmaya başlarsa, para çabucak tükenecektir... İnsan sermaye sahibi olduğu andan itibaren çalışmaya koyulmalıdır.”

Çok çalışmaya yönelik bu uyarılar, elbette ki 17. yüzyılın başlarından, tam olarak 1610 yılından beri yapılmaktadır. Ancak onlar [uyarılar] Japonya'dan geliyordu ve onların yazarının Calvinist heves tarafından yönlendirilmiş olması muhtemel gözükmemektedir. Aslında o, ekonomik başarıda en son şeyin din olduğunu vurgulamak için kendini heba etti:

“Elli yaşına gelinceye kadar öbür dünya için endişe etmek yasaktır. Bu tür düşünceler sadece yaşlı insanlar veya Jōdo ya da Zen mezheplerinin üyeleri içindir. Söz konusu düşünceler başka herhangi birisi için zaman israfıdır. Hepsinden önemlisi, Hristiyanlığa geçmek yasaktır... Hristiyanlık, esas endişesi hanehalkının yönetimi olan bir insan için acıların en büyüğüdür.”³

Belki de Hristiyanlık ile kapitalizm arasındaki ilişkilere, geçmişte geleneksel biçimde kabul edilmiş olandan çok daha farklı açılardan

3 “Shimai Sōshitsu no Yuikun Jūshichi-ka-jō” (The Seventeen Injunctions of Shimai Sōshitsu), *The Japanese Family Storehouse or the Millionaires' Gospel Modernised*, (Çeviren: G. W. Sargent, Cambridge, 1959, Appendix 3, ss. 245 ve 249) içinde. Meslektaşım Profesör Henry Phelps Brown'a bu etkileyici çalışmaya dikkatimi çektiği için müteşekkirim.

bakılmasına ihtiyaç vardır. Güçlü şüpheciliğiyle Dr. Samuelsson'ın kitabı onları keşfetmede bize yardımcı olacaktır.

Bu İngilizce baskının orijinal İsveççe metinle irtibatı hakkında belki de birkaç söz söylemek yerinde olur. Bay French orijinal metni çevirdikten sonra bu tercüme için çok sayıda tashihte bulundum. Söz konusu düzeltmelerin çoğu metnin nihai versiyonunu, İngiliz ya da İngilizce-konuşan okuyuculara uygun hâle getirmek için dizayn edilmiş sıralama, vurgu ya da referans değişikliklerinden oluşmaktaydı. Bunun yanında dipnotlara çok sayıda açıklayıcı ilâvede bulundum. Bay French ve ben, mümkün olan her yerde orijinal metnin yazıldığı üslubun iğneleyici tarzını korumak için birlikte uğraştık. Ne ölçüde başarılı olduğumuza okuyucular karar verecektir.

Son olarak, hem Bay French hem de Dr. Samuelsson, Stockholm'den Profesör E. F. Söderlund'a bir teşekkür borcu olarak bu İngilizce baskının vücuda gelmesindeki yardımlarından ve çeşitli detaylara dair desteğinden ötürü minnettarlık ifade etmede bana katılmaktadırlar.

D. C. Coleman

Londra, 1959